

Natuurkunstpark 2008
BURL

Gedichten en beschouwingen

Kunstenaars Vereniging Flevoland

28 juni – 2 november
Natuurpark Lelystad

Ik zie ze nog boeiend en brullend,
kolkend en klokkend, elkaar
in golven belagend, opjagend,
bestokend als jeugdige bokken,
getijden trotserend met lansen als ridders,
als herten met punten, geweien,
messcherpe zwaarden, bij tijd en wijlen
een schip dat te ver gaat verjaagd,
als Don Quichotten tegen molens –

nu hier op het droge, als vier
oude wijzen, in kleuren van herfst,
in het bruin van de bronsttijd,
als een stel musketiers, een voor allen
en allen voor een, die de strijd
met de lucht niet zullen ontwijken
en staan voor het oeroude brullen,
het burlen van zeeën, voor het diepe
geluid dat ons raakt in de lurven,
de plaats van de weemoed: het land
dat verlangt naar het water.

Voordat een kunstwerk is gerealiseerd, is het ergens begonnen met een idee, een vonk, een flintertje inspiratie. Kunstenaars kunnen nooit precies vertellen hoe en wat er op zo'n moment gebeurt. 'Opeens kreeg ik een idee', zeggen ze dan, maar waar dat idee vandaan kwam, van wie of wat ze het idee kregen, dat weten ze niet.

Wat is inspiratie? Het woord komt oorspronkelijk uit het Latijn en betekent *inademing* of *inblazing*. Alsof het idee letterlijk in het hoofd van de kunstenaars wordt geblazen. Door wie? Door iets onzichtbaars, engelachtigs? Wie weet?

Rob van den Broek hoorde het thema van deze tentoonstelling, BURL, en dacht meteen aan de boeien die op zee drijven om schepen te waarschuwen voor gevaarlijke plekken; deze boeien waarschuwen de schepen zoals de vuurtorens dat doen met licht. De boeien geven geen licht, maar maken geluid. Ze brullen. Ze worden brulboeien genoemd.

Het woord BURL inspireerde Rob. Maar hoe die inspiratie precies werkte? Het blijft boeiend.

Burlen is ook een soort brullen. Misschien is het woord *brullen* in het verleden een keer fout geschreven, en is zo het woord *burlen* ontstaan. Wie weet?

Rob heeft in een scheepvaartopslagplaats 4 brulboeien gevonden. Met die 4 boeien heeft hij een object gemaakt.

Je zou kunnen zeggen dat het een abstract werk is. Totdat je een beetje je fantasie gaat gebruiken, en je voorstelt dat het vier ruiters op paarden zijn, of 4 herten met puntige geweien, die elkaar proberen af te troeven. De brulboeien kunnen ook echt een beetje brullen: druk maar op een knopje, en je hoort het: vier abstract brullende herten. Of zijn het vier brullende boeien met heimwee naar zee?

Er was eens een muur,

een muur van beton,
gemaakt om te sluiten,
ons te doen zwijgen,

de weg van einde gesprek.

Toen kwam er een specht

dwars op de mensheid,

die hakte met ritme en daden de long uit zijn lijf

door h e t c e m e n t
en maakte een nest.

Een nest in het vlees van de muur.

Toen draaide de wereld,

alles wat leegte werd ruimte,
stilte werd volte materie en daar
viel de muur,

Een

o

p

e

n

plek

– misschien
het begin
van gesprek:

de long vol met woorden,
de tong uit de mond
met een lokroep hallo,

een stem zonder oor verderop
schaamteloos brult
van ongehoord langten naar liefde
een schreeuw eenvoudig gegeven
de burl uit het lijf.

Is er een specht in de mens die ons hoort?

Kunstenaars reageren met hun werk vaak op de tijd waarin ze leven, op hun omgeving, op andere kunstenaars. Soms reageren ze op hun eigen werk dat eerder is ontstaan. In dat geval is het eigenlijk niet genoeg om alleen te kijken naar dat ene kunstwerk. Maar daar moet je natuurlijk wel mee beginnen.

Wat zie je? We zien twee objecten, ieder op een eigen boom. Ze bestaan los van elkaar, maar door de kleur zijn ze met elkaar verbonden. En door de objecten zijn de bomen met elkaar verbonden.

Het ene object is duidelijk herkenbaar, een afgietsel van een mond. Een schreeuw? Een geeuw? Een brul? Een burl?

Het andere object is lastiger. Het doet natuurlijk aan; is het een nest misschien, een plant, een paddenstoel? Maar het doet ook denken aan een afgietsel van een long; of is het misschien een enorme tong?

Als de twee objecten samen één werk vormen, dan is de open mond een vorm die doet denken aan iets dat geluid maakt, die naar buiten is gericht. De andere vorm lijkt verstild, naar binnen toe.

Ze vullen elkaar aan, en bestaan in een soort tegenstelling.

Vorig jaar maakte Anthea Simmonds ook een werk in dit park. Ze maakte toen een muur van hard schuim. Dat kunstwerk ging over het verschil tussen volwassenen en kinderen in de manier waarop ze omgaan met ruzies. Het ging overzwijgen! Toen Anthea het werk weer afbrak – de tentoonstelling was klaar – bleek een specht een nest in de muur te hebben gemaakt. Het was niet alleen een heel mooi en groot nest, maar het was vooral bijzonder om te bedenken dat deze vogel zich op een bepaalde manier niks aantrok van die menselijke muur!

Anthea heeft daarna een afgietsel gemaakt van dat spechtennest. De leegte werd eerst opgevuld met rubber: wat ruimte was, werd tastbare vorm. Later maakte Anthea er een object van polyester van, een soort plastic. En daar hangt dat omgekeerde nest in de boom te zwijgen.

Doordat je nu weet dat deze vorm is ontstaan door de specht van vorig jaar, wordt de schreeuw aan de andere kant ook weer een beetje anders. Is het misschien de schreeuw van de kunstenaar? Of van de mensheid? Of is het juist de schreeuw van de specht? Die roept naar zijn nest en niet begrijpt wat er ermee is gebeurd.

Geen sterfhuis, maar een leefplaats,
een onverzettelijke muur, een bolwerk

van stammen en schedels, schrap
tegen de vergankelijkheid. Hier wordt niet

stilgestaan bij de kracht van de dood,
maar het geraamte gesterkt, het karkas

van het bestaan gevoed met rituelen,
hier kan men de voortgang van het leven beleven.

Leg je handen op het hout en voel
de adem stromen – hier woont niemand dan vrede.

Imposant, dat is het eerste woord dat bij dit kunstwerk opkomt. De hoogte, de schedels, de koeienhoorns op de toppen van de stammen ... dit bouwwerk ademt de sfeer die je ook kan voelen bij een begraafplaats. Alleen is hier niemand dood. Het is juist een ereplaats voor het leven! Je zou het ook zo kunnen zeggen: *het leven eren kan niet zonder stil te staan bij de dood.*

Wij, de huidige mens in onze westerse samenleving, wij hebben nauwelijks benul meer van de natuur. We kopen vlees uit de schappen, keurige stukjes van 300 gram, verpakt in plastic. Waar het vandaan komt? Hoe is het dier gestorven? Daar denken we liever niet aan. En wie kent nog de namen van bomen? Wie weet het gewas op de akkers te benoemen? *Wie de natuur niet kent, die kent het leven niet*, zou een filosoof kunnen zeggen.

Gonda van der Zwaag verwerkt in haar werken altijd botten en schedels van dieren. Ze gebruikt ze als rituele tekens, als bezwering. Daarmee past haar werk in een oude traditie: als je in een oudheidkundig museum rondloopt, dan zie je, bijvoorbeeld, kettinkjes van botjes, dat soort dingen, nieuwe dingen gemaakt van de overblijfselen van dode dieren. Uit eerbied, uit angst, om de schoonheid. De kettinkjes zijn soms duizenden jaren oud. Gonda van der Zwaag gebruikt dezelfde kracht die schuilt in die kettinkjes, alleen is haar werk veel en veel groter.

De associatie van een wigwam kun je bij dit kunstwerk niet onderdrukken. Dat is ook niet erg, want indianen zijn weer verwant met de oude verdwenen culturen. Maar toch is dit geen wigwam, je kunt er namelijk niet in. *Kan een bouwwerk zonder deur een huis zijn?*

Het is geen wigwam. Maar het is wel een besloten ruimte. Gonda Zwaag noemt het werk *Burlmuur*. Het is een muur van hout. Hoe hard je ook rondloopt, je vindt nooit de ingang. Je vindt pas de ingang als je stilstaat.

Het zien van de wereld,
in kranten beschreven,
de rand van het goede
genaderd, soms overschreden,
onhoudbare toekomst.

De angst voor de dingen
die misgaan, die groeien
als distels, als onkruid,
die dwingen tot noodzaak,
tot bittere daden.

Het voelen van leven
dat dwingend geleefd wil,
eruit moet, naar buiten,
geschreeuwd of gefluisterd,
onstuitbaar gezwegen.

De drang om te zoeken
naar trillende stilte,
de weg naar het midden
en verder, door ogen
en monden naar binnen.

Er is een beroemd schilderij, geschilderd door Edvard Munch, getiteld 'De schreeuw'. Munch schilderde het in 1893. Je ziet een menselijke figuur op een brug, die zijn handen naast zijn gezicht houdt, en zijn mond staat wijd open. Hij schreeuwt. Op de achtergrond zie je een rood landschap: het is alsof de lucht in brand staat.

Waarom schreeuwt die figuur? Is er misschien iets erg gebeurd? Iemand dood? Beroofd? Is het persoonlijk of heeft de schreeuw te maken met de ontwikkelingen in de wereld? Een naderende oorlog? De eeuwwisseling? Of is het een oerschreeuw die alle ellendige dingen in het leven omvat.

Het antwoord wordt niet gegeven, je ziet alleen de figuur die schreeuwt.

Christian Wisse heeft met haar beeld in het park iets vergelijkbaars gedaan. Een schreeuw: een figuur met de nadruk op oog en mond. Er zijn zelfs meerdere ogen en monden.

De tijd waarin wij leven is een ingewikkelde tijd. Er is de veelal onzichtbare strijd tussen het westen en het oosten, rijk en arm, er is de strijd om ruimte, de volbebouwde Nederlandse steden, waardoor er steeds minder ruimte overblijft voor dieren en natuur, er is de onzekere toekomst, er is van alles. Er is reden genoeg om ons zorgen te maken. Maar meestal doen we dat niet, meestal gaan we gewoon door met ons leven, ons dagelijkse bestaan.

En dan, opeens, plotseling, onverwacht, gebeurt er iets kleins, je valt of je stoot heel hard je teen, of je ziet iets waardoor je moet huilen. Je huilt, en jehuilt wat harder, en dan onstuitbaar, alsof de dam is doorgebroken. Je huilt en je schreeuwt om jezelf, om de dieren, de mensen, om alles, de wereld.

Er is niet direct een woord voor dat moment, voor dat onbedaarlijke schreeuwende huilen.

Misschien is dat wel *burlen*.

Hertogelijk hervormt het hert
het water tot een toendra,
tot een zwartgestreken grasmat,

brult de vissen tot de orde, hij, de baas
van al wat graast, de burler zonder hom,
hij schoolt de voornen om tot roedel,

laat de palingen verworden tot hoevige
herkauwers, geeft de snoekenvrouwtjes ruimte
om te ruiken aan zijn masculiene kuit.

De hinds op het land, zij kennen niet
de zucht naar water, voelen niet de aandrang
tot het diepe af te dalen, blijven dralen

op de oever, starend naar die vreemde
ogen, herkennen niet de natte takken
op zijn kop en druipen af.

Een hert in het water, zijn kop naar boven en met open mond—je hoort de roep, ook al hoor je hem niet werkelijk.

De kracht van suggestie! Je maakt in je verbeelding het beeld vanzelf af, je ziet hem als het ware met zijn poten in de modderige bodem staan. Als je er langer over nadenkt, dan begrijp je dat het kunstwerk alleen een borstbeeld is. Er zijn geen poten, er is geen staart. Maar..... ook al weet je dat, ook heb je gezien dat er geen poten zijn, toch maakt je verbeelding het beeld af. Zo werkt de menselijke geest.

Een hert in het water. Geen alledaags gezicht. Wat doet dat beest daar? Is het per ongeluk? Koeien komen ook wel eens in een greppel terecht. dan moet de boer helpen, dan moet de boer de koe eruit trekken met een tractor. Komt een hert er wel vanzelf uit, of moet de beheerder komen helpen?

Of is het hert met opzet in het water gestapt, gesprongen? Is het beest misschien zo bronstig dat hij moet afkoelen?

De kracht van dit beeld schuilt voor een deel ook in de kracht van het hert. Een hert straalt een bijzondere kracht uit, en het is Merijn Tinga gelukt om die kracht te vangen.

En dan is er nog de kracht van het water, de spiegeling, het donkere onzichtbare leven onder de waterspiegel.

Wat gebeurt daar allemaal? Bijten de piranha's aan zijn kuiten, knabbelen de zoetwaterkrabben aan zijn hoeven? Een goede reden om het uit te brullen!

Galmt de klok, het bijna
verklonken brons,
het hart van tijden
vervlogen, ons

in stilte tot
bidden, inblazing?
Nee, het is het gebod
tot verbazing:

open je oren,
het zichtbare klinken
stroomt uit de toren

en vloeit over water –
het water blijft drinken
en nooit wordt het later.

De wereld verandert voortdurend. Soms zo snel dat je het eigenlijk niet kunt bijbenen, maar soms vinden er veranderingen plaats waar je nauwelijks bij stilstaat. Nu, hier, bij dit kunstwerk van Pat van Boeckel, zullen met name ouderen zich realiseren dat er bijna nooit meer klokgelui te horen is. Vroeger werden 's zondags, in tal van kerktorens en op meerdere momenten van de dag, de klokken geluid ten teken dat de mis of dienst ging beginnen. Ook werden de klokken geluid bij begrafenissen en bij huwelijken (rouwtes en trouwtjes). Zo'n 40 jaar geleden begon de ontkerkelijking. Mensen gingen minder en minder naar de kerk. Het gevolg van die terugloop was dat de kerken leeg kwamen te staan, en stuk voor stuk werden afgebroken. Klokgelui is nu als de zang van een bijna uitgestorven vogeltje: het valt op als je het hoort.

Zou het zo kunnen gebeuren dat er over honderden jaren de mensen niet meer weten hoe klokgelui klonk? Dat het klonk? Waarom het klonk?

Klokgelui is geluid. Geluid is iets dat je hoort. Kun je het ook zien? Ja, hier, in dit kunstwerk. Het geluid van de stille klok uit de toren drijft als mist over het water. Je ziet het zo duidelijk dat je het bijna hoort.

Vroeger werden de klokken geluid als roep: *kom! Kom naar de kerk, want de mis gaat beginnen*. In Islamitische landen klinkt op meerdere momenten van de dag de oproep uit de moskeeën: *Allah akbar*, het begin van het gebed. Klokgelui heeft van oorsprong met bidden te maken.

Maar dit is een kunstwerk. En het thema van deze kunstroute is BURL. Kan een kerk burlen? Kan een mens zijn eigen onhoorbare klok luiden? Misschien. Dit is een kunstwerk. Kunst heeft in de eerste plaats met schoonheid te maken. En kunst gaat over waarnemen. Is dit dan misschien de onhoorbare, maar zichtbare oproep om samen met anderen te zoeken naar de kern van schoonheid?

We groeien, leven in toekomst,
dromend van dingen die moeten,
dingen die we gaan doen als we
groot zijn, gepokt en volwassen:

de wereld gered of verbeterd,
niet minder, de regels getreden
met voeten, stoer en vrijpostig,
blind voor gevaren, het toeval getart.

Maar eerst nog wat heilzaam en klein
in de veilige buik van het donker,
diep onder zwangere wol, en daar

het brullen geoeffend: gepiept,
geknord, een belovende lokroep,
zo ongehoord krachtig en nietig.

Natuurlijke vormen, hangend aan takken. Ze doen denken aan poppen van vlinders of motten, cocons waarin rupsen een metamorfose ondergaan, een totale verandering: als ze klaar zijn met veranderen, dan kruipen ze uit de cocon, hebben ze prachtige kleuren gekregen en kunnen ze vliegen.

Wat zal uit deze cocons komen kruipen? Het leven daarbinnen is niet zichtbaar, maar wel al hoorbaar. Het piept een beetje, knarst. Of is het een begin van burlen wat je hoort? Hier groeien herten aan bomen! Een kudde.

Het werk van Mariël Bisschops is verwant aan de natuur. Als je over haar werk gaat praten, dan ga je als vanzelf woorden gebruiken als *kwetsbaarheid*, *vergankelijkheid*, *grilligheid*. Woorden die ook horen bij de natuur.

Ook als je de materialen beschrijft waarmee ze werkt, dan klinkt de natuur daarin door: wilgentenen, bananenschillen, vilt, klei.

Het kunstwerk dat hier hangt, een verzameling cocons, is gemaakt van wol. Ze zijn met breipennen gebreid. Ze zijn gemaakt op de manier waarop truien worden gebreid.

En bij de omschrijving van het plan dat Mariël van te voren heeft geschreven, staat dat in de zomer wat zal veranderen. Gaan ze misschien groeien? Gaan ze openbreken? Komen er cocons bij?

Regelmatig komen kijken en je zult het zien. En als je het knorren verstaat, dan hoor je de burl, dan hoor je hun lokroep: *kom, kom hier, en zie wat ik word*.

Ze komen uit de stad, de hectiek van alledag
ontvlucht, kruispunten van menselijk verkeer.

Nu staan ze hier, rode palen in een nieuwe habitat.
Ze hebben zich aan hun omgeving aangepast.

Het is met een begonnen, op een dag
stond die er, apart, maar overtuigd van de stap:

stadslicht in het groen, eend in de bijt.
Anderen kwamen hem voorzichtig na,

werden onhoorbaar gelokt met golven,
vreemde signalen – we staan voor een raadsel.

Voorzichtig, ze zijn schuw, ze nemen zo
de benen – ieder een – maar ben je onzichtbaar,

en voelen ze zich vrij en onbekeken,
dan zie je ze vanzelf bewegen.

Als de bokken bronstig zijn, dan kun je
de kudde heel donker horen brommen.

Bij het woord *burl* denk je in eerste instantie aan dieren, aan het brullen van herten, misschien aan de roep van kunstenaars om aandacht, wie weet, maar aan lantaarnpalen zul je niet zo een-twee-drie denken.

Nu ze er staan, is het de moeite waard om de weg terug te volgen, om te kijken waar het idee vandaan komt, waar de lantaarnpalen vandaan komen.

Dit kunstwerk gaat over vervreemding. Lantaarnpalen horen in de stad, langs de straten, steeds op eenzelfde afstand van elkaar. Ze horen zo vanzelfsprekend bij de stad, dat je ze daar nauwelijks nog ziet. Ze vallen gewoon niet meer op, omdat we daar helemaal aan gewend zijn.

elkaar. En kunnen ze eigenlijk wel licht geven? Kun je een lantaarnpaal die geen licht kan geven wel een lantaarnpaal noemen?

Nu staan ze hier, op een weitje, en ze staan ook nog een keer in groepjes bij elkaar. Lantaarnpalen op een weitje – het lijken wel dieren, giraffen, misschien, lange herten.

Je krijgt de neiging om ze te bestuderen, zoals onderzoekers dieren in het wild bestuderen, ze bekijken vanuit schuilhutten. Zien we hier een nieuwe diersoort? Is het zo druk geworden in de stad, dat deze lantaarnbeesten de stad ontvlucht zijn? Is dit natuurpark hun nieuwe habitat, hun nieuwe leefgebied? En wat zijn ze aan het doen? Zijn ze soms daglicht aan het eten?

Als je vaker werk van Jeroen Bolleman hebt gezien, dan zie je steeds weer een soort verstilde onwerkelijkheid. Zijn werken brullen nooit, maar geven wel altijd een onhoorbare klank. Het is meer zingen dan schreeuwen. Deze lantaarnpalen geven geen licht en maken geen geluid, maar als je goed luistert naar de stilte die eromheen hangt, dan hoor je het brommen en dan zie je ze stralen.

Dit is een boom, dat zie je zo.
Het is een boom voor in een bos

van crêpepapier of uit de tijd
van kinderen die luisteren, voor alle

Hans en Grietjes die eten willen van
het knibbel knabbel krentenbrood.

Dit is een boom van afvalhout
en kippengaas, voor kraaien

van ijzerdraad en bordkarton,
voor karekieten van textiel.

Het is een boom met iets eraan,
een grote knoest: dat is een burl.

Een burl met deur! Is het een huis
voor wezentjes? Wie is er thuis?

Als je vraagt aan een jong kind om een boom te tekenen, dan is de kans groot dat het twee lijnen tekent, die samen de stam moeten voorstellen, en daarboven een bolletje. Bijna alle kinderen doen dat zo. Het is net alsof ze dat allemaal zo met elkaar hebben afgesproken.

In het theater, of bij kindertelevisie, maken decorbouwers gebruik van dit gegeven. Ze maken bomen die lijken op de bomen die jonge kinderen tekenen. Bij *De Fabeltjeskrant*, bijvoorbeeld. De bomen die zo gemaakt worden, zijn vaak van papier, van karton. Groen en bruin geschilderd.

De boom die Elisa van Schie heeft gemaakt, doet denken aan deze kinderbomen. Maar deze boom staat te midden van de echte bomen. Dat klopt natuurlijk niet, en dat maakt de situatie bijzonder. Dat maakt dat je erover gaat nadenken.

Je kunt je, bijvoorbeeld, afvragen of de gemaakte boom een echte boom wil worden. Je kunt ook denken aan de manier waarop wij, mensen, de bossen plannen en planten, maken en onderhouden. De bomen in het bos groeien natuurlijk wel uit zichzelf, maar alleen omdat de mens dat zo heeft bedacht. En omdat de mensen de bossen inrichten, kun je ook verdedigen dat alle bomen gemaakte bomen zijn.

Het thema van deze tentoonstelling is BURL. Je zult het woord *burl* niet terugvinden in het woordenboek. Wel burlen, dat is het brullen van herten in de bronstijd. Maar burl staat er niet in.

Als een woord niet in het woordenboek staat, heeft het dus eigenlijk geen betekenis. Het woord is in zekere zin leeg. En wat kunstenaars nu altijd doen, is iets opvullen dat leeg is. In dit geval heeft Elisa voor het Nederlandse lege woord gezocht in de Engelse taal: *burl* betekent daar een grote bult van een boom. Hier, bij het werk van Elise, is die burl groot genoeg om op te zitten, en er zit in dit geval ook nog een deurtje in. Wat zou er in zitten? EN! Is er in de boom krentenbrood verwerkt? Het leven kan een sprookje zijn.

Ze zetten de wereld op stelten
door lustig en levend te spelen,
bewegend op buigzame palen –

die mensen herkennen als masten,
houvast bij hun macht over water –

briesend en gillend, hun oerkracht
geschald over grasland als Tarzan,
de man van het oerwoud, die schreeuwt
als een aap en leeft als een zwijn.

De mensen, net beesten, jagen
de varkens de stuip op hun lijven,
door pijlen te richten op alles

dat knort van geluk – ze missen
besef van de waarde van leven.

We zetten de wereld op stelten
door domweg het leven te eten,
zonder te weten wat speelt.

Willem Hoogeveen maakt altijd werk dat met de maatschappij te maken heeft. Hij geeft d.m.v. zijn werk vaak kritiek op de maatschappij. Hij wil mensen wakker schudden, aan het denken zetten. De Vlaamse schrijver Louis Paul Boon (1912 – 1979) gaf in zijn boeken ook altijd kritiek op de maatschappij. Hij deed dat op een zware manier. Hij zei: *schop de mensen tot ze een geweten hebben.*

Willem Hoogeveen schopt ook, maar hij doet dat altijd op een speelse, haast luchtige manier, met vrolijke kleuren en afgeronde vormen, waardoor je de aanraking in eerste instantie niet als pijnlijk ervaart. De schok voel je pas later, als je over het werk gaat nadenken, wanneer je merkt dat je geweten is aangesproken.

Als je naar dit werk kijkt, dan zie je vrolijk gekleurde varkens, lopend op stelten: ze spelen en houden hun kop omhoog in een schreeuw.

Bij kermissen, optochten, of op speelplaatsen kun je kinderen lopend op stelten verwachten. Maar varkens op stelten bestaan in het echt niet. Toch staan ze hier: spelende varkens.

Zou het eigenlijk niet zo moeten zijn? Dat varkens – koeien, schapen, alle dieren – spelend hun leven leiden. In werkelijkheid is dat niet zo. Varkens worden in onze wereld geboren als voedsel voor ons, voor de mens. En om dat voedsel zo goedkoop mogelijk te maken, worden de varkens tegenwoordig over het algemeen gedwongen in zo klein mogelijke hokken te bestaan, zonder ruimte, zonder daglicht. En als ze vet genoeg zijn, slachtrijs, dan worden ze uit hun hok gepakt en gedood. Bewegen is er niet bij, laat staan spelen. Dat is geen leven.

Vroeger, heel vroeger, jaagde de mens op zijn eten. Met een speer, een pijl en boog, een mes. Toen waren de dieren nog dierlijke dieren, levend in vrijheid, spelend en zorgend, opgroeiend volgens de wetten van de natuur.

In dit werk – waarin de wereld een beetje op zijn kop wordt gezet – zijn de varkens ontsnapt uit hun hok, en ze lopen op stelten; de mens is weer jager geworden. Bij jagen hoort dat je kunt missen. De mens, in het kunstwerk aanwezig door de speer, heeft op de varkens gemikt..... en gemist. De varkens kunnen doorgaan met spelen, en ze schreeuwen: een oerschreeuw vol levenskracht.

De droge bodem roept het water
dat een eeuwigheid geleden

de velden heeft verlaten,
de dijken over is getrokken en uit zicht.

Het land roept zijn verloren zee.
Weliswaar met verslagen

golfslag en diep gekolk, uitgeput en
vol schaamte, maar: eens komt het water terug.

Het vaderland zal dan euforisch zijn en dankbaar,
het zal feestelijk de gronden laten onderlopen.

Stil en bezorgd in een boom op het erf
hangt op veilige droogte een boot.

De boot is al die jaren thuisgebleven,
heeft nooit een grens gebroken,

stond altijd als een zoon van het land
aan de zijde van de akkers, groene weiden.

De boot, ongeschikt om mee te reizen, want gemaakt
van wilgen en klei, van stro, zal een ontmoeting

met de zee niet overleven. Alert op de diepzee
die zal keren, kijkt hij uit over het landschap.

Als teken en in stilte roepend op de hoogte
van de vloedlijn, wakend over onze erven.

Het object dat je hier ziet, doet denken aan de vorm van een boot, een kano. Het is gemaakt van wilgentenen, van witte klei en stro, en hangt in een boom. Het is bestreken met waterglas, dat is een soort lijm, een smeersel dat het object een beetje waterdicht maakt.

In bijbelse geschiedenis komt de boot ook voor. In het verhaal van Noach, bijvoorbeeld, en in het verhaal van Mozes. Maar in de historische geschiedenis natuurlijk ook. De boot is een manier om zeeën over te steken, andere landen te ontdekken; zonder schip had Columbus nooit de oversteek naar Amerika kunnen maken. En voor vissers is een boot vanzelf een van de eerste vereisten. Als kunstenaars werken met het beeld van een boot, dan komen al die verhalen uit de geschiedenis en uit de bijbel vanzelf bovendrijven. Die maken dat object rijk aan symboliek.

Het bijzondere van deze boot is dat die helemaal niet geschikt is om te varen. Zodra de klei in contact komt met water, lost het op. Deze boot is vooral bedoeld als teken. Moet die ons er aan herinneren dat we hier in Flevoland onder de zeespiegel leven? Hangt de boot misschien op zeeniveau? De punten van de vorm zijn rood! En rood is een signaalkleur. Zoals het rood van een stoplicht. Stop! Niet verder!

En als Flevoland onder water staat, dan kun je misschien op die boot die in de boom hangt gaan staan, dan is het een veilige haven.

Maar het thema van deze tentoonstelling is BURL. Burlen is lokken, roepen. Roept de boot het water soms? Wil de boot juist dat het land weer onder water komt te staan, dat de dijken doorbreken? Dan kan de boot de redder van de mensen zijn, de held! Een mooie droom!

Luister naar het horen
van de herten, leg je oor
in de hoorgang van een bosbok,
hoor zijn hertenkreet,
zijn diep verscheurde burlen.

Het is de melkwitte misthoorn
die heftig maar onhoorbaar door
het landschap galmt,
die de bodem legt
voor groter zwijgen.

Waar geluid is, moet iets zijn dat geluid voortbrengt. Vergelijkbaar met de manier waarop het spreekwoord het zegt: *Waar rook is, is vuur.*

Merijn Vrij heeft het thema aangegrepen om de bron van het burlgeluid te tonen: hier hangt een enorme hoorn in het groen.

Stel je eens voor dat er werkelijk op geblazen kan worden! Hoe zou dat dan klinken? Keihard, omdat de hoorn zo gigantisch is, of door de melkwitte kleur juist ijl en hemels?

Een hoorn! Een opmerkelijk woord is dat eigenlijk. Als je het uitspreekt, dan klinkt het als horen, in de zin van luisteren. Dus je blaast op de hoorn en je hoort meteen hoe het klinkt. Blazen en luisteren wonen in hetzelfde woord.

Maar de hoorn is ook de ivoren toren op de kop van de stier. Die vroeger, toen mensen nog jagers waren, van stierenkoppen werden afgesneden en als trofee aan, bijvoorbeeld, hun riem werden gehangen. En in die hoorn werd dan een gaatje geboord zodat erop geblazen kon worden.

De enorme hoorn die je hier zit, is overspannen met krimpfolie. Dat geeft de hoorn zijn mistige, doorzichtige, transparante kleur. En dat vel zit strak. Zo strak als een opgespannen trommel. Een vlies om voorzichtig op te trommelen.

Dus hoorn en horen horen bij elkaar. En dan heb je ook nog een keer de woorden oor en trommelvlies – nu loopt alles door elkaar.

Als je het gedicht leest dat hiernaast staat, dan lees je op de vierde regel het woord hertenkreet. Dat woord wijst op de eerste plaats natuurlijk op de kreet van een hert, het burlen. Maar wie wel eens oude Nederlandse gedichten leest, die denkt tegelijk aan een tweede betekenis: een hartenkreet. Hert betekende vroeger namelijk *hart*. (Het betekende toen juist nooit de kreet van een hert.)

Als je het woord hertenkreet dan leest als de kreet van het hart, dan kom je vanzelf op het idee dat dit geen hoorn is voor dieren, maar de hoorn van de kunstenaar, van Merijn Vrij. Als je erop blaast, dan klinkt zijn hart – hij moet het object met zijn hart hebben gemaakt.

In het oog van de wereld,
de droogte van zeeën,

ligt als een zon aan de hemel
het licht op de bodem.

Als een stuwning, een ritme,
beginnend en kerend,

toont zich in kringen de inkeer,
een vorm van herschepping.

In een spiraal van beweging,
als een vorm van hartslag,

klinkt de echo van oerkracht
die maakt dat we leven.

Zonnewindels en maanzwachtels heet het werk van Ine Son. Bij woorden als windsels en zwachtels denk je meteen aan textiel, aan stoffen. En als je verder denkt, dan kom je bij verhullen en inpakken. Je zwachtelt je enkel in, bijvoorbeeld, als je die verzwikt hebt. De titel van het kunstwerk doet dan ook vermoeden dat de zon en de maan met zwachtels en windsels zijn omwonden.

Weg zon, weg maan! Weg licht!

Of zijn de windsels en zwachtels juist van de hemellichamen en zijn dat hun middelen om, bijvoorbeeld, de aarde mee te helpen, om die te omwikkelen als ze verwond is?

In het woord windsel zit ook het woord *wind* verborgen. Zonnewind is energie die de zon uitstraalt, voor mensenogen onzichtbaar.

Als je het kunstwerk goed bekijkt, dan valt het materiaal op, en de vorm van het werk: een spiraal.

Een spiraal staat symbool voor twee bewegingen: een beweging naar binnen en een beweging naar buiten. Ze zijn er tegelijkertijd.

Als je vluchtig kijkt, dan zie je cirkels. Kringen. Zoals je kringen op het water ziet, als je er een steen in hebt gegooid. Of zoals de ringen van een boom, waaraan je kunt aflezen hoeveel jaren de boom heeft geleefd.

De vorm van de spiraal staat symbool voor groei, voor natuurlijke ontwikkeling. En woorden als zon en maan en licht passen daar vanzelf goed bij.

Al die woorden moet je zachtjes in jezelf uitspreken, je moet ze als het ware proeven, en dan tegelijk kijken naar het werk, naar alle kleurtjes in het object, al die groenen, al die bruinen. En voor je het weet, bewandel je de weg van het mediteren, een vorm van jezelf roepen.

*Stof waart gij, en uit stof
zult gij herrijzen.*

De moerasresten, de zaden
die eeuwenlang onder water

zijn bewaard en zorgvuldig
gesneden tot turf in blokken,

zullen zichtbaar weer tot leven
komen in de vorm van een wezen

dat eerst kaal en naakt afsteekt
tegen het lage groen, maar zich

later zal voegen naar de kleuren
van de zomer; de warme regens

zullen hem voeden, de gewassen
zullen hem kleden, en de bosreus

zal groeien tot een dier dat hier nooit
meer vandaan wil. En dan 's avonds,

als het donker het licht uit zijn vacht
heeft onttrokken, dan hoor je zijn uithaal,

dan hoor je de klacht van zijn driften,
de geweldige kracht van het leven.

Konijntjes en hazen vinden we lieve dieren, aaibaar en aandoenlijk. Maar wat nu als zo'n dier niet meer zo klein is, maar manshoog. Dan wordt het een reus van een dier, je zou er haast bang van worden ... maar gelukkig zien we toch ook nog steeds dat lieve haasje.

Dit dier is gemaakt van turfblokken. Turfblokken bestaan uit plantenresten en plantenzaden die vaak nog vruchtbaar zijn. En zaden die leven, die kunnen ontkiemen, als het maar gaat regenen en genoeg licht erop schijnt.. De hoop van Marian Meerbeek is dat deze grote vriendelijke reus, die in het begin nog kaal afsteekt tegen de groene omgeving, gaat groeien. Ze hoopt dat de zaden wortels krijgen en dat dit grote beest groen wordt van de planten die erop gaan bloeien. Of dat ook echt gaat gebeuren? Als je later nog eens komt kijken, dan kun je het antwoord zelf ontdekken.

Konijnen en hazen burlen niet. Ze kunnen knorren en piepen, maar de meeste tijd zijn ze gewoon stil. Hier is burl, of het burlen dan ook niet letterlijk, maar figuurlijk bedoeld. De roep om groei misschien? De schreeuw die lijkt op het het huilen van een klein kind dat het koud heeft. Dit lieve, grote, kleine dier voelt zich koud en eenzaam in het bos. Het stopt pas met huilen als het is opgenomen door de natuur, als de Moeder Aarde het voedt en kleedt.

Natuurkunstpark 2008

BURL

Kunstenars Vereniging Flevoland

28 juni – 2 november
Natuurpark Lelystad

Gedichten en teksten: Hein Walter

Bewegwijzering in het park: Michel Bongertman

Conservatoren: Ninette Koning, Michel Bongertman

Fotografie en verslag: Fred van Welie

Met dank aan:

De Provincie Flevoland
De Gemeente Lelystad
Het VSBfonds
Het Flevo-landschap

www.flevokunst.nl

Op de website van de KVF zijn foto's te downloaden.
De foto's kunnen worden uitgeprint en in dit boekje worden geplakt.